

Nr 1102

Av herr Åkerlund, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 68,
angående fortsatt valutareglering.

(Lika lydande med motion nr 1293 i Andra kammaren)

På sjuutton månader som förflutit från oktober 1968 har Sverige förlorat 500 miljoner dollar, d. v. s. i runt tal halva sin valutakassa. Att detta kunna ske, trots att valutaregleringen hela tiden varit tillämplig, måste antingen bero på ett olämpligt handhavande av densamma eller att regleringsinstrumentet är otjänligt eller rentav skadligt som försvar för landets valutatillgångar. För bedömning av denna fråga må ett par omständigheter framhållas. Genom Sveriges anslutning till Artikel VIII i Internationella valutafondens stadga är den svenska kronan konvertibel för alla s. k. löpande internationella transaktioner. Detta betyder att all vår import av varor m. m. måste kunna betalas genom obehindrad växling av svenska kronor till utländsk valuta. Som bekant är varuimporten den allt överskuggande posten i utlandsbetalningarna. Nyssnämnda Artikel VIII innefattar däremot icke överföringar av kapital och vissa s. k. osynliga betalningar på gränsen till kapitalöverföringar. Dessa, som i vårt lands betalningsbalans ingår med små belopp i jämförelse med varuimporten, följer i stället OECD:s kapitalliberaliseringsstadga. I princip men med vissa specificerade undantag har Sverige godkänt även denna stadga. Valutaregleringen kan följaktligen inte tillämpas annat än på en förhållandevis mycket ringa del av alla de betalningar som måste göras. Vidare är en valutabetalning ändå ingenting annat än en mekanisk omväxling av ett betalningsmedel i ett annat och kan inte undgås om en betalningsskyldighet tillåtits uppkomma. Valutaregleringen måste därför förläggas ett steg längre bakåt i kedjan av handlingar som framkallar en valutabetalning och inriktas på att förhindra att det görs vissa åtaganden om betalning. Dessas storlek i sammanhanget är erfarenhetsmässigt begränsad. Som kvantitativ reglering av vårt lands utlandsbetalningar är det alltså här fråga endast om en marginell företeelse, som ändå från andra utgångspunkter kan vara viktig.

Vid upprepade tillfällen har önskemål framförts om ytterligare liberalisering av valutaregleringen, varvid särskilt åsyftats vissa reservationer till OECD:s kapitalliberaliseringsstadga, t. ex. avseende s. k. portföljinvesteringar. Även i år har dessa önskemål framförts. Med tanke på de i sammanhanget små valutaanspråk det gäller är de förvisso både förståeliga

och försvarbara. Då liberaliseringen avses skola företagas inom ramen för nuvarande valutareglering, skulle den kanske därmed inte innebära att ett väsentligt bidrag skulle ges till lösning av det större problemet om valutaregleringens förenlighet med en önskvärd valutautveckling för vårt land. Önskemålen får bedömas därefter.

Enligt min mening är det i ett annat hänseende som en allvarligare kritik kan riktas mot den nuvarande trettioåriga valutaregleringen. Med stöd av valutalagstiftningen har nämligen en ordning för utlandsbetalningarna tillskapats som är stel och byråkratisk samt förkväver finansiell verksamhet på ett plan där utländska intressen ingår. Avvecklingen av utlandsbetalningarna i dess olika former har en omfattning som att döma enbart av import- och exportstatistiken ligger vid över 60 miljarder kronors värde per år. Riksbanken och dess valutastyrelse är varken organisatoriskt kapabel eller har utlandskontakter för att lösa denna uppgift utan faller sedan gammalt tillbaka på affärsbankernas organisation och deras förbindelser med utländska finansinstitut. Riksbanken förvaltar däremot den största delen av landets guld- och valutakassa. Förhållandet mellan riksbanken och bankerna har sedan länge och fram till mitten av fjolåret reglerats genom särskilda s. k. valutakontrakt, vilka möjliggjort en viss mycket begränsad handlingsfrihet för bankerna.

Kontrakten, vilka åtminstone formellt förutsätter fristående parter med vissa rättigheter att sluta avtal, ersattes emellertid vid nämnda tidpunkt av s. k. valutahandelstillstånd, som förelagts bankerna ensidigt av riksbanken med stöd av valutaförordningen. Samtidigt har bankernas valutakassor centraliserats till riksbanken. Detta förhållande belyses av att nyssnämnda kassor vid utgången av åren 1967 och 1968 samt i juli 1969, då den nya ordningen infördes, uppgick till ca en och en halv miljard kronor men i december i fjol nedbragts till ca en halv miljard kronor. Det har inte undgått utlandets vakande ögon att en principiell ändring inträtt i de svenska bankernas ställning på valutabetalningarnas område, d. v. s. att de infogats i ett nytt system som för utlandet framstår som liggande mycket nära socialisering av hela valutahandeln och dess objekt. Det är icke ägnat att förvåna att utlandet härigenom manats till varsamhet och återhållsamhet i förbindelserna med Sverige.

Departementschefen säger sig betrakta det som ett utslag av realism, mot bakgrund av de stora valutaförlusterna, att ingen remissinstans ifrågasatt behovet av fortsatt valutareglering och hävdar att denna stärkt ett grundskydd genom begränsning av valutabankernas valutainnehav. Särskilt intresse tilldrar det sig för alla, att bankföreningen nu inte velat motsätta sig förlängning av valutaregleringen. Enligt min mening kan dock departementschefens tolkning av motiven för bankföreningens ställnings-

tagande och den påstådda realismen däri ge anledning till reflexioner. Valutabankerna måste konstatera att de genom valutahandelstillstånden reducerats till blott och bart rena regleringsinstrument under valutastyrelsens vilja, att indragningen av valutakassorna till riksbanken berövat dem varje rörelsefrihet på det utlandsfinansiella planet samt att de genom en serie attacker för brist på lojalitet mot valutaregleringen, framförda i uttalanden och annons i pressen, vanfrejdats såväl hemma som utomlands. I den uppkomna situationen kan det vara väl så motiverat att icke ge uttryck åt tidigare framförda och allttjämt hysta önskemål och att få det uppenbarast att ansvaret för valutautvecklingen och valutaförbindelserna med den utländska, i synnerhet den privata, finansvärlden helt och odelat övertagits av riksbanken och dess valutastyrelse.

Delade meningar kan naturligtvis råda om valutaregleringens roll som hjälpmedel i den ekonomiska politiken, och departementschefen betygar sin tro på dess nytta. Enligt min mening däremot verkar valutaregleringen i dess nuvarande utformning försvårande på möjligheterna att bevara återstoden av vårt lands guld- och valutatillgångar och än mer att återuppbbygga önskvärda sådana tillgångar. Härmed har jag inte uttalat mig om andra ekonomiska politiska mål, som eventuellt kan föresväva departementschefen. Jag skall tillåta mig att peka på ett par omständigheter till stöd för min uppfattning.

På det kvantitativt begränsade område av valutabetalningarna, varpå regleringsåtgärder kunnat vidtagas och vidtagits under fjolåret, d. v. s. hänvisningen att finansiera utländska investeringar utomlands, återköp av utlandsägda svenska värdepapper, begränsning av emigrationsvaluta och vissa försäkringspremiebetalningar, har endast temporära lösningar nåtts för att tala med valutastyrelsens egna ord. Däremot har utlandets förtroende för vården av den svenska valutan rubbats och skulle än mer skakas, om åtgärderna inte upphävdes inom föreskriven tid av 18 månader från införandet, utan Sverige satte sig över stadgans uttryckliga föreskrift. Så länge Sverige officiellt åberopar som "allvarliga" rubricerade betalningsbalanssvårigheter och oklarhet råder om tidpunkten för dessas övervinnande är vårt lands kredit ifrågasatt. En hänvisning att låna i utlandet under sådana omständigheter torde dels endast bidra till oförmånliga lånevillkor, dels accentuera kravet på säkerheter i långgivarens hand. För svensk exportnäring, som borde ha finansiellt stöd utomlands i första hand av svenska valutabankers och deras korrespondenter, kan utlandsfinansieringen efter valutaregleringens nuvarande mönster medföra icke önskat beroende av utländska finansintressen.

Den andra omständigheten jag vill peka på hänför sig till departementschefens uttalande att med valutaregleringens hjälp "räntorna i Sverige

kunnat hållas i underkant av räntenivåerna i ett flertal andra länder". Denna utsaga bör ses i belysning av vad valutastyrelsen anför på sidan 64 i riksbankens förvaltningsberättelse för år 1969: "Skulle betalningsbalansen mera långsiktigt behöva baseras på kapitalimport, torde den sannolika förutsättningen för en sådan politik vara, att ränteläget i Sverige stadigvarande hålles högre än på tongivande marknader utomlands." Är valutastyrelsens bedömning riktig, måste det vara en rimlig konsekvens därav att tillskriva de i underkant hållna svenska räntorna ansvaret för en avsevärd del av de stora valutaförlusterna så mycket mer som departementschefen själv anför att förlusterna "främst orsakades" av den kraftiga omsvängningen av kapitalrörelsernas netto i för Sverige ogynnsam riktning". Därmed har de ansvariga myndigheterna själva utpekats valutaregleringen som det organisatoriska medel med vars hjälp Sverige tillfogats de största valutaförlusterna sedan åren 1946—1947. Se riksbankens förvaltningsberättelse för år 1969 s. 27.

Enligt min mening är det en tvingande nödvändighet att nu ge återuppbyggnaden av guld- och valutakassan högsta prioritet i den ekonomiska politiken, och det är fara i dröjsmål. Med vad jag anför om konsekvenserna av valutaregleringen finner jag det ofrånkomligt att en skyndsam översyn företages av denna utformning och praktiska tillämpning under beaktande av här anförda synpunkter. Översynen bör företas i nära samverkan med valutabankernas representanter, och strävan bör gå ut på att söka finna former för ett förtroendefullt samarbete mellan valutamyndigheterna och valutabankerna, så att dessas erfarenhet och förbindelser med utländska finansinstitut kan nyttiggöras. I uppdraget kunde lämpligen ingå att också undersöka förutsättningarna för att ändra valutalagen från en fullmaktslag till en beredskapslag.

Åberopande det anförda hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en skyndsam översyn av valutaregleringen i syfte att göra denna förenlig med kravet på snabb återuppbyggnad av guld- och valutatillgångarna.

Stockholm den 9 april 1970

Henrik Åkerlund (m)